

СЕКРЕТАР СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

SECRETARY OF THE COURT SESSION AS A SUBJECT OF CIVIL PROCEDURAL LEGAL RELATIONS

Савенок К.О., студентка III курсу

*Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної служби України*

Дяченко С.В., к.ю.н.,

*доцент кафедри цивільного права та процесу
Університет державної фіскальної служби України*

Секретар судового засідання входить до окремої групи суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин. Головною характеристикою цієї групи суб'єктів цивільного процесуального права є відсутність правового інтересу, що випливає з розгляду та вирішення цивільної справи, але також важлива їх роль та значення у вирішенні справи.

Дана стаття напряду призначена для визначення місця секретаря судового засідання у цивільних процесуальних правовідносинах. Секретар судового засідання – це особа, яка вирішує низку організаційних питань, що виникають під час вирішення цивільної справи судом.

У статті проаналізовано норми чинного законодавства, які регулюють цивільно-процесуальний статус секретаря судового засідання, виявлено недоліки законодавства та запропоновано шляхи його усунення, розкрито зміст поняття цивільно-процесуального статусу секретаря слухання.

Норми чинного законодавства про статус секретаря включають вичерпний перелік відповідальності та права сторони в цивільному процесі та передбачає випадки, коли секретар судового засідання може бути стороною в цивільному процесі, отримати відвід або має подати на самовідвід.

Також у статті проаналізовано причини та порядок відводу (самовідводу) секретаря судового засідання та пропонується внести зміни до ЦПК України для вдосконалення цивільного процесуального права.

У цій статті ми намагаємося звернути увагу законодавця на необхідність вдосконалення законодавства та увагу професіоналів та науковців на проблему практики реалізації інституту відводу.

Законодавець безуспішно врегулював процесуальний статус судового секретаря. На наш погляд, цьому питанню слід приділити більше уваги. Оскільки секретар судового засідання є незалежним учасником судового засідання, причини його звільнення зазвичай пояснюються.

Ми сподіваємось, що законодавець прислухається до думки вчених, а учасники цивільного судочинства можуть реалізувати своє право на відмову (самовідвід) у випадках, передбачених законодавством.

Ключові слова: цивільне судочинство, секретар, правовий статус, відвід, самовідвід, суб'єкт, секретар судового засідання, секретар суду.

The secretary of the court session is a separate group of subjects of civil procedural legal relations. The main characteristic of this group of subjects of civil procedural law is the lack of legal interest arising from the consideration and resolution of a civil case, but also their important role and importance in resolving the case.

This article is directly intended to determine the place of the secretary of the court session in civil procedural legal relations. A court clerk is a person who resolves a number of organizational issues that arise during the resolution of a civil case by a court.

The article analyzes the norms of current legislation governing the civil procedure status of the secretary of the court session, identifies shortcomings in the legislation and suggests ways to eliminate it, reveals the meaning of the concept of civil procedure status of the secretary of the hearing.

The current legislation on the status of the secretary includes an exhaustive list of responsibilities and rights of a party in civil proceedings and provides for cases when the secretary of the court session may be a party to civil proceedings, receive a recusal or must resign.

Also, the article analyzes the reasons and procedure for removal (self-removal) of the secretary of the court session and proposes to amend the CPC of Ukraine to improve civil procedural law.

In this article we try to draw the attention of the legislator to the need to improve the legislation and the attention of professionals and scientists to the problem of the practice of implementing the institution of withdrawal.

The legislator has unsuccessfully regulated the procedural status of the court clerk. In our opinion, more attention should be paid to this issue. Since the clerk of the court is an independent participant in the court hearing, the reasons for his dismissal are usually explained.

We hope that the legislator will listen to the opinion of scientists, and participants in civil proceedings can exercise their right to refuse (self-recusal) in cases provided by law.

Key words: civil proceedings, secretary, legal status, recusal, self-recusal, subject, court secretary, court secretary.

Постановка проблеми. Секретар як один із учасників судового розгляду є однією із центральних фігур цивільного судочинства. На відмінну від інших суб'єктів, таких як перекладач чи спеціаліст, секретар бере участь у кожному судовому засіданні, незалежно від стадії розгляду, а також є учасником справи від самого порушення справи і до її повноцінного закінчення.

На сьогодні нова редакція цивільного процесуального кодексу винесла секретаря судового засідання як самостійного учасника цивільного процесу, виокремивши тим самим його основні обов'язки та права.

Водночас є проблеми, пов'язані із відводом секретаря або будь-якої іншої сторони цивільного процесу, які фактично не висвітлені у науковій юридичній літературі, яка

не може не хвилювати. Дані недоліки можливо усунути шляхом дебатів та обговорень даного питання, які б змінили частково законодавство у цій сфері, а отже, результатом цього буде підвищена ефективність цивільного судочинства.

Метою статті є визначення секретаря судового засідання як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин.

Основними завданнями є теоретичне вивчення цивільного процесуального статусу секретаря судового засідання, а також аналіз судової практики процедури відводу секретаря.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням про розгляд секретаря судового засідання як учасника цивільних процесуальних правовідносин займалися такі

науковці, як Бичкова С.С., Дяченко С.В., В.Г. Андросюк, Рябченко Ю.Ю. та інші. Однак аби більш ширше проаналізувати секретаря як учасника судового процесу, була проведена робота з такими нормативно-правовими актами, як Конституція України, Цивільний процесуальний кодекс, Наказ Державної судової адміністрації України «Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду». У роботах науковців розглядається цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у провадженні. Правовий статус, права та обов'язки секретаря судового засідання у цивільному провадженні широко розкритий у нормативно-правових актах, що зазначені вище.

Виклад основного матеріалу. В Україні судова влада здійснюється виключно судами. Відповідно до статті 124 Конституції України делегування судових функцій та призначення таких органів іншими органами чи посадовими особами не дозволяються [1].

Стаття 65 ЦПК України встановлює перелік осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу. До них належать: секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, перекладач, спеціаліст, юрисконсульт [2].

Секретар як інший учасник цивільного процесу сприяє здійсненню правосуддя саме з організаційної сторони. Тому його діяльність в основному спрямована на повноцінне забезпечення порядку під час судового провадження.

У своїй роботі секретар керується такими нормативними актами як Конституція України, Цивільним процесуальним кодексом та іншими кодексами України; Законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу» тощо.

Процесуальне становище секретаря зазначене у процесуальному законі у статті 67. З цього можна зробити висновок, що секретар є самостійним учасником цивільного процесу [2].

Перед тим як перейти до характеристики процесуального статусу секретаря, перш за все потрібно розібрати сам термін «цивільний процесуальний статус».

Безліч науковців пропонують широке коло визначень цього поняття, однак більш вдалим є визначення Бичкової С.С. «цивільний процесуальний правовий статус осіб судового провадження – це сукупність закріплених у цивільному законодавстві прав, обов'язків та інтересів окремо визначених суб'єктів цивільно-процесуальних відносин» [3, с. 41].

З'ясувавши зміст та поняття «цивільного процесуального правового статусу», наступним кроком є характеристика цього ж статусу секретаря судового засідання.

Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України секретар судового засідання визначається як «посадова особа державного органу, яка зобов'язана діяти лише в межах повноважень, що передбачені Конституцією України та іншими законами» [1].

До інших законів перш за все потрібно віднести Цивільний процесуальний кодекс України. Зокрема, у ст. 67 ЦПК зазначений вичерпний перелік основних обов'язків секретаря. Однак в інших нормативно-правових актах зазначені інші посадові інструкції та обов'язки [2].

Тож, до основних обов'язків секретаря судового засідання, згідно зі статтею 67 ЦПК відноситься:

1. Здійснення судових викликів та повідомлень.
2. Перевірка наявності та з'ясування причин відсутності осіб, яких було викликано до суду, та доповідь про це головному.
3. Фіксування судового засідання технічними засобами.
4. Вести журнал судового засідання.
5. Оформлення матеріалів справи.
6. Інші доручення, які надаються головному [2].

Відповідно до пунктів 2.2., 2.3., 2.9., 2.10. та інших встановлено такі інші обов'язки секретаря судового засідання:

- 1) здійснення перевірки осіб які викликані до суду;
- 2) виготовлення копій судового рішення у справах;
- 3) оформлення матеріалів судових справ і здійснення передачі справ до канцелярії суду тощо [4].

Після огляду основних повноважень секретаря судового засідання важливо не сплутати цю посаду з посадою старшого секретаря суду. Оскільки дані повноваження є схожими, однак права та обов'язки є різними. Секретар суду виконує певний перелік обов'язків, які сприяють цивільно-процесуальній діяльності суду та виконання рішень суду, а також він зберігає судові записи, але він, на відміну від секретаря судового засідання, не є ні згідно з цивільним процесуальним законодавством, ні за завданнями та обов'язками, які на нього покладені, особою, яка бере участь у цивільному процесі [5, с. 48].

Секретар суду виконує лише ті обов'язки, які сприяють цивільно-процесуальній діяльності суду та виконання рішень, а секретар судового засідання – повинен чітко та належними чином виконувати передбачені нормативними актами свої обов'язки. У разі невиконання чи нехтування цими приписами секретар судового засідання нестиме юридичну відповідальність.

Концепцію недопустимості зловживання правом уведено в матеріальне право України у ст. 13 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, яка забороняє здійснення прав із наміром завдати шкоди іншій особі та забороняє зловживання правом в інших формах [2].

Із судової практики судом були порушені норми процесуального права, а саме протокол судового засідання не містить відеофіксації судового засідання, замість протоколів судового засідання в матеріалах справи містяться журнали судового процесу. Записи судових засідань погано прослуховуються. В судовому засіданні, яке відбулося 05 грудня 2019 року, головуюча суддя не роз'яснила права сторонам, а лише спитала про наявність відводу, обізнаність про права та обов'язки та не повідомила учасників справи про право заявляти відвід секретарю судового засідання [5].

Якщо розглядати питання з наукового погляду, то детальніше визначає зловживання процесуальними правами науковець, який розуміє під цим умисні недобросовісні дії учасників цивільного процесу (а в окремих випадках і суду), що супроводжуються порушенням умов здійснення суб'єктивних процесуальних прав і здійснюються лише з видимістю реалізації таких прав, які поєднуються з обманом стосовно відомих обставин справи, з метою обмеження можливості реалізації чи порушення прав інших осіб, які беруть участь у справі, а також із метою перешкоджання діяльності суду із правильного і своєчасного розгляду та вирішення справи, які присводять до застосування заходів цивільного процесуального примусу [6, с. 66].

Секретар судового засідання є обов'язковим учасником цивільного судочинства і, як зазначається цивільному процесуальному кодексу, він іноді не може бути учасником цивільного судочинства, а тому підлягає відводу або ж самовідводу.

Однак на законодавчому рівні було викладено причини відводу (самовідводу) секретаря судового засідання. Але не всі ці підстави можуть застосовані, тому логічним би було змінити певні пункти в нормативному акті, яке регулює це питання.

Водночас є проблеми, пов'язані із відводом секретаря або будь-якої іншої сторони цивільного процесу, які фактично не висвітлені у науковій юридичній літературі, яка не може не хвилювати. Дані недоліки можливо усунути шляхом дебатів та обговорень даного питання, які б змінили частково законодавство у цій сфері, а отже, результатом цього буде підвищена ефективність цивільного судочинства.

Для того щоб стимулювати процес роботи секретаря судового засідання та запобігти порушенням чинного

законодавства та заподіяння шкоди правам та інтересам громадських учасників процесу, законодавча влада встановила юридичну відповідальність.

Однак це не єдиний спосіб мотивації належної роботи секретарем судового засідання своїх обов'язків у суді. Цивільно-процесуальний кодекс передбачає випадки, які неможливо ігнорувати. Вони стосуються, зокрема, ситуацій, коли судовий секретар несумлінно виконує свої обов'язки. У антикорупційному законодавстві їх називають „конфліктом інтересів”, а в процесуальному праві – причини відводу секретаря судового засідання.

Дані причини передбачені у статті 38 ЦПК. До них належать такі випадки передбачені статтею 36, а саме, якщо:

1) під час попереднього вирішення цієї справи він брав участь у процесі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник;

2) він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи;

3) він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших осіб, які беруть участь у справі;

4) якщо є інші обставини, які викликають сумнів у об'єктивності та неупередженості секретаря судового засідання [2].

Наведений перелік підстав відводу секретаря судового засідання сформований буквально та взятий відповідно із статті 36 ЦПК. Дана стаття стосується виключно підстав відводу (самовідводу) суддів [2]. Тому, на нашу думку, застосування цих підстав до інших учасників цивільного судочинства є безглуздом. Цей недолік можна виправити шляхом додання до статті 38 ЦПК виключно ті підстави, які будуть застосовуватися до секретаря судового засідання. Вирішивши цю проблему, можна буде уникнути безпідставного відводу секретаря від судового засідання, оскільки підбір нового секретаря може слугувати причиною затягування судового процесу.

Законодавець дуже невдало регулює процесуальний статус секретаря судового засідання. На нашу думку, цьому питанню варто приділити більше уваги. Оскільки

секретар судового засідання є самостійним учасником судового засідання, а його причини відводу описано у загальному.

Крім того, законодавець у ст. 39 ЦПК Україна зазначив, що якщо є підстави, зазначені у статтях 36 та 38 ЦПК України, секретар судового засідання зобов'язаний подати у відставку або на цих підставах може бути звільнений особами, які беруть участь у справі [2].

Таким чином, відвід (самовідвід) повинен бути мотивованим та заявленим заздалегідь з'ясування обставин справи та їх перевіркою доказів. Заявити про відвід (самовідвід) дозволено лише у випадках, коли про основу відводу (самовідводу) стало відомо після того, як обставини справи почали з'ясуватися та перевірятися.

Водночас заява про відвід (самовідвід) повинна розглядатися у порядку, встановленому ЦПК України. Так, відповідно до ст. 40 ЦПК України у разі подання заяви про відвід суд повинен заслухати особу, якій заявлено відвід, якщо вона бажає дати пояснення, а також думка учасників які беруть участь у справі [2]. Заява про відвід вирішується в нарадчій кімнаті ухвалою суду, що розглядає справу

Із судового рішення [7] випливає, що мотиви відводу секретарю судового засідання не заслуговують на увагу, оскільки не обґрунтовані на підставі закону, свідчать про зловживання заявником своїми процесуальними правами, наміри зволікати розгляд справи чинити тиск та здійснювати маніпулювання судом.

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що секретар судового засідання є самостійним, обов'язковим учасником судового засідання, який може вплинути на судові рішення лише неформальним чином. Правовий статус секретаря судового засідання визначається вичерпним переліком прав та обов'язків, що зазначені у нормативних актах.

Слід зазначити, що секретар судового засідання є обов'язковим учасником цивільного процесу, який виконує організаційно-технічні завдання. При цьому за наявності передбачених законом підстав він повинен заявити самовідвід, інакше таким правом можуть скористатися інші учасники цивільного процесу. Крім того, є підстави для звільнення секретаря суду у зв'язку із його близькістю до судді, що може вплинути на об'єктивність затвердження рішення. Хоча юридично вплив секретар не має.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. Закон України/ 28 черв. 1996 р. Київ : Велес, 2005.
2. Цивільний процесуальний кодекс України.; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>(дата звернення 19.03.2021 р.).
3. Бичкова С.С. Цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження: монографія. Київ : Атіка, 2011. 420 с.
4. Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду : Наказ Державної судової адміністрації України від 20 липня 2005 р. № 86. URL : <http://lv.court.gov.ua/tu14/7/3/> (дата звернення: 27.02.2021 р.)
5. Постанова Харківського апеляційного суду від 16 липня 2020 року у справі № 646/6864/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90484231> (дата звернення: 19.03.2021 р.).
6. Дяченко С.В., Красько В.В. Принцип неприпустимості зловживання цивільними процесуальними правами: правова природа та специфіка застосування в судовій практиці. Ірпінь, 2019. С. 65–69.
7. Ухвала Оболонського районного суду м. Києва від 9 січня 2020 року у справі № 756/13840/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86896853> (дата звернення: 19.03.2021 р.).